

глобалізації: автореф. дис... канд. політ. наук: 23. 00. 05 «Етнополітологія та етнодержавознавство» / Н. Є. Пелагеша. – К., 2009. – 20 с.

23. **Кравець А. Ю.** Влада в сучасному політико-антропологічному дискурсі: теоретико-методологічний аспект: автореф. дис... канд. політ. наук : 23. 00. 01 «Теорія та історія політичної науки» / А. Ю. Кравець. – Д., 2010. – 19 с.

24. **Кравчук М. А.** Політична пропаганда як засіб становлення і трансформації політичних режимів: автореф. дис... канд. політ. наук: 23. 00. 02 «Політичні інститути і процеси» / М. А. Кравчук. – Л., 2006. – 19 с.

25. **Арабаджієв Д. Ю.** Політичний міф як фактор розвитку сучасної політичної свідомості: автореф. дис... канд. політ. наук: 23. 00. 03 «Політична культура та ідеологія» / Д. Ю. Арабаджієв. – К., 2006. – 19 с.

26. **Олещук П. М.** Символічні форми легітимації політичних режимів: автореф. дис... канд. політ. наук: 23. 00. 01 «Теорія та історія політичної науки» / П. М. Олещук. – К., 2008. – 19 с.

УДК 324 (477. 87)

І. О. Меренич

ГЕОПОЛІТИЧНА НІША БАЛКАН У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ДО ТА ПІСЛЯ РОЗПАДУ ЮГОСЛАВІЇ

Здійснена спроба проаналізувати геополітичне становище Балканського регіону на міжнародній арені в період «холодної війни» й відразу після його закінчення. Авторка також намагається показати, як вищезгадане пов'язано з перетворенням цілісної югославської федерації в роздроблений на кілька міні-держав конфліктний простір.

Ключові слова: Балкани, Югославія, геополітична ніша, геополітична роль, геостратегія, геополітична гра.

Осуществлена попытка проанализировать геополитическое положение Балканского региона на международной арене в период «холодной войны» и сразу после его окончания. Автор также пытается показать, как упомянутое выше связано с превращением целостной югославской федерации в раздробленное на несколько мини-государств конфликтное пространство.

Ключевые слова: Балканы, Югославия, геополитическая ниша, геополитическая роль, геостратегия, геополитическая игра.

An attempt was made to analyze geopolitical position of the Balkans on the international arena in the period of «cold war» and at once after it has been finished . The author also tries to show how the above-mentioned fact is connected with the transformation of the whole Yugoslav federation into the crushed a few mini-states conflict space.

Keywords: the Balkans, Yugoslavia, geopolitical niche, geopolitical role, geostrategy, geopolitical game.

© І. О. Меренич, 2012

Опираючись на понятійно-категоріальний апарат класичної геополітичної науки, сучасний світовий простір можна розглядати як сукупність суб'єктів та об'єктів геополітичних відносин. При цьому кожна конкретна територія (держава, частина держави, регіон, субрегіон чи навіть континент) на певному етапі свого розвитку може займати абсолютно протилежне геополітичне становище на міжнародній арені, стимулюючи тим самим зміни всієї геополітичної конструкції світу. Вдалим прикладом у даному випадку є колишня Югославія, яка за другу половину ХХ століття спромоглася не тільки еволюціонувати від єдиного державного утворення до конгломерату «карликових» республік, але й перетворитися з суб'єкта світової політики в об'єкт тривалої геостратегічної боротьби провідних світових держав. Що ж насправді стало каталізатором для розчленування ще донедавна цілісного Балканського регіону: внутрішні чи зовнішні фактори? Як саме змінилася геополітична ніша Балкан у постбіполярному світі, порівняно з періодом «холодної війни»? Відтак, *головне завдання* автора даного дослідження – знайти відповіді на поставлені запитання.

В опрацюванні обраної проблематики безцінними для нас виявилися документи й доповіді, присвячені югославській державі, а також її відносинам зі США, листи американської дипломатичної переписки, резолюції Ради Безпеки ООН. Крім того, ми використали праці

дослідників, які безпосередньо займалися вивченням балканської тематики. Зокрема, цікаві моменти у розвитку балканських подій після Другої світової війни й аж до розпаду Югославії демонструють у своїх роботах Б. Бузен, В. Кудров, О. Маначинський, В. Павлов, Є. Пашинцева, О. Уівер. З іншого боку, такі науковці, як В. Бліщенко, О. Брусиловська, Є. Гуськова, З. Ізакович, З. Клименко, Ф. Рудич, П. Симич, М. Солнцева найкраще висвітлюють питання, що стосуються дезінтеграційних процесів на Балканах та пов'язаної з цим міжнародної ситуації. З огляду на те, що предмет нашого наукового доробку лежить в геополітичній площині, неабияке значення мають праці вчених-геополітиків С. Гантінгтона, Р. Коллінза, Н. Нартова.

Метою статті є аналіз трансформації геополітичної ролі Балканського регіону у системі міжнародних відносин до та після розпаду Югославії.

Залишаючись частиною загальноєвропейської історії, Балкани завжди помітно відрізнялися унікальністю свого становища. Поліетнічність та конфесійна неоднорідність, що стали джерелом постійного суперництва балканських народів між собою, принесли регіону назву «порохової бочки» Європи [12, с.230]. Разом з тим, подібне тавро підходить далеко не для всіх періодів балканського розвитку. Так, після Другої світової війни на міжнародну арену впевнено вийшла оновлена, політично інтегрована Федеративна Народна Республіка Югославія (ФНРЮ), гучно заявивши про себе як про важливого геостратегічного гравця.

Сповідуючи комуністичну ідеологію, Югославія у той час вважалася першим союзником СРСР. Проте дружба двох братніх народів тривала зовсім недовго. Зіткнення політичних амбіцій двох харизматичних лідерів комуністичного світу, Й. Сталіна та Й. Б. Тіто, стало початком кінця радянсько-югославської солідарності. Справа у тому, що Й. Б. Тіто виношував плани створення Балканської федерації під егідою Югославії, до складу якої мали увійти Болгарія, Албанія та інші країни. У свою чергу, Й. Сталін прагнув бути єдиним вершителем долі на Балканах і не міг дозволити, щоб ще хто-небудь в комуністичному русі претендував на самостійну роль. Хоча до того він неодноразово підкреслював: «Якщо слов'яни будуть єдині й солідарні, то ніхто в майбутньому і пальцем не поворухне» [11]. На практиці ж вищезгадане гасло виявилось пустою демагогією. Зокрема, в 1948 році Радянський Союз відкликав з ФНРЮ цивільних та військових спеціалістів, припинив з нею торгівлю, став ініціатором виключення країни з Інформбюро та світової соціалістичної системи, фактично оголосив їй блокаду. В одній з резолюцій Інформбюро говорилося, що «боротьба проти кліки Тіто – найманих шпигунів і вбивць» є інтернаціональним обов'язком всіх комуністичних та робочих партій [9, с.92]. У вересні 1949 року СРСР в односторонньому порядку розірвав Договір про дружбу та взаємодопомогу з Югославією, остаточно припинивши з нею дипломатичні відносини.

Дану ситуацію вдало використали США, які почали процес зближення з ФНРЮ, сподіваючись проникнути в соціалістичний табір й розколоти його зсередини. В якості підтвердження підступних американських планів можуть бути використані слова американського президента Дж. Кеннеді, який визначив цю частину Східної Європи як найбільш вразливу, тому атака на комунізм повинна початися з неї [25]. Отже, формування концепції «сильної Югославії», що протистоїть радянському блоку, стало пріоритетним геостратегічним завданням Вашингтону. Саме з цією метою американці всіляко сприяли розвитку югославської моделі суспільства з елементами «ринкового й самоуправлінського соціалізму». Ось чому ФНРЮ стала єдиною соціалістичною країною, що отримувала допомогу за планом Маршала. Ще більше зросла її роль після появи у світі нової політичної сили, Руху неприєднання, що формувався з колишніх колоніальних та напівколоніальних країн. Югославія очолила цей рух, ставши, таким чином, ще більш ласим шматком для Америки.

Та попри всі затрати на економічне й політичне підживлення зусилля, Сполученим Штатам так і не вдалося перетворити балканську державу ні в свого сателіта, ні в запеклого і відданого союзника. Це пов'язано, насамперед, з тим, що югославське керівництво в особі Й. Б. Тіто чудово усвідомлювало геополітичне значення своєї держави, що «діяла як буфер між Сходом і Заходом...» [3, с.382]. Відтак, югослави прагнули отримати максимум користі від такої вигідної для них ситуації на міжнародній арені: «Югославія вміло використовує своє становище комуністичної країни поза радянсько-китайським блоком. Вона підтримує свою незалежність, одночасно маючи певний вплив у справах цього блоку. Також, отримуючи допомогу від Заходу, постійно критикує його позиції з багатьох питань» [13]. Щодо останнього, то югославська реакція на зовнішньополітичний курс, здійснюваний атлантистами, часом дійсно була надзвичайно гострою. Так, на першій конференції Руху неприєднання (1-6 вересня 1961 р., м. Белград) югославський лідер досить різко висловився з питань посилення озброєння Західної Німеччини, звинуватив США і НАТО в посиленні міжнародної напруги, в грубому втручанні у внутрішні справи африканських та азіатських країн, а його позиція стосовно Берліна не містила «ні слова, яке не могло би бути написано Хрущовим» [23]. Подібна поведінка не стала для Ва-

шингтону несподіванкою. Адже незадовго до того відомий дипломат, посол США в Югославії Дж. Кеннан попереджав американське керівництво про можливість поширення югославами антиамериканських настроїв. Попри це, Америка до останнього вірила, що економічна залежність Югославії від Заходу, змусить її бути більш стриманою і не загострювати міждержавні відносини. Зі свого боку, югославське керівництво було переконано, що «західні держави не можуть дозволити собі не давати економічну допомогу, політична лінія змушує їх робити це» [24]. Та не так сталося, як гадалося. Будучи вкрай розчарованими, американці вирішили за допомогою перевіреної «дипломатії долара» покарати нордовистого партнера, позбавивши балканську державу статусу «країни найбільшого сприяння».

У відповідь ФНРЮ зробила ставку на покращення відносин з Радянським Союзом, у першу чергу в економічній сфері. Як виявилось згодом, це був витончений геостратегічний крок, який змусив американське законодавство у грудні 1963 року повернути колишній статус уже Соціалістичній Федеративній Республіці Югославія (СФРЮ). З цього приводу, американський історик Дж. Лампе зробив вкрай слушне зауваження: «Американська допомога більш очікувана, коли югославо-радянські відносини стають кращими» [14, с.189].

Отже, навіть в умовах складних відносин з Югославією, Вашингтон в політико-дипломатичному плані не змінював свого ставлення до неї. Адже, поки існувала конфронтація з СРСР, СФРЮ зберігала свою важливу геополітичну роль. Це підтвердив помічник державного секретаря з європейських питань Д. Ф. Колер у своєму листі американському послу в Югославії Дж. Кеннану: «Наша політика стосовно Югославії має довгострокові цілі і полягає: 1) в допомозі Югославії як комуністичній державі, що покінчила з впливом Москви, у розбудові національної незалежності, а також у підтриманні цього статусу; 2) в прикладенні зусиль для впливу на сьогоднішнє й майбутнє керівництво Югославії для зміни політичної, економічної, соціальної систем у більш демократичному напрямку, а також для збільшення контактів із Заходом; 3) в слідуванні курсу, який приніс би найбільші вигоди США з цієї серйозної ролі Югославії як незалежної соціалістичної держави поза радянським блоком...» [10].

У свою чергу, СФРЮ прекрасно розуміла чого хоче від неї Америка. Зокрема, у звіті югославського керівництва про двохсторонні відносини від 13 квітня 1970 року йшлося: «У Білому домі, при обговоренні політичної позиції Югославії, американську сторону найбільше цікавлять наші відносини з СРСР, Китаєм, Албанією. Це є певним барометром, індикатором трьохсторонніх відносин (США – Югославія – СРСР). Наступним питанням є можливість впливу югославської моделі соціалізму на країни Східної Європи, включаючи СРСР. Ці два моменти повністю відображають те становище, яке Югославія займає в глобальних планах США» [15]. Така обізнаність давала югославам можливість грати на суперечностях двох систем: західної, ліберально-демократичної та радянської, комуністичної. Лавірування між Атлантистським та Континентальним блоками дозволило югославській державі стати вирішальною військово-політичною силою на Балканах, досягти «... такого впливу на міжнародній арені, який несумісний ні з територіальними розмірами країни, ні з об'ємом ресурсів» [14, с.190].

Разом з тим, подібна геополітична ніша вимагала від Югославії не тільки проведення успішної дипломатії на міжнародній арені, але й забезпечення стабільності та прогресу всередині країни. Безперечно, що югославське керівництво на чолі з Й. Б. Тіто добре поєднувало та реалізовувало зовнішню і внутрішню політику. Однак, після смерті у 1980 році видатного балканського лідера, ситуація змінилася докорінно. Глобальна криза заборгованості позбавила СФРЮ можливості отримувати нові позики і на початку 80-х років їй довелося виділити більше 40 відсотків валютних надходжень на обслуговування іноземних боргів, сума яких складала «...ні багато, ні мало 20 мільярдів доларів» [6, с.73]. На фоні економічного занепаду з'явилися перші тріщини в розробленій та пропагованій Й. Б. Тіто ідеї «південнослов'янської ідентичності», завдяки якій тривалий час вдавалося уникати етнічного тертя між балканськими народами. Зокрема, навесні 1981 року відбуваються масові заворушення косовських албанців, які вимагають для свого краю статусу сьомої югославської республіки. Незважаючи на те, що збройний виступ був придушений підрозділами Югославської Народної Армії (ЮНА), процес фрагментації єдиного югославського простору виявився незворотнім. Навіть зміна керівництва, що відбулася у 1986 році, не змогла запобігти цьому. Скоріше навпаки, відверта просербська позиція нового югославського лідера С. Мілошевича сприяла зростанню відцентрових тенденцій у решті республік. У 1989 році вони посилювалися новим стрибком економічних проблем: інфляція сягнула 2800 відсотків, безробіття – 1, 5 млн. осіб, 600 тис. югославів залишили країну, шукаючи іншої долі в ФРН та Австрії, 270 тис. робітників взяли участь у страйках [2, с.61]. Неабияку роль у поширенні сепаратистських настроїв відіграв також розпад Союзу комуністів Югославії (СКЮ), який протягом соціалістичного періоду був носієм югославської єдності, об'єктивно сприяючи міцності та стабільності спільної держави. Так, 20-22 січня 1990 року на 14 (поза-

черговому) з'їзді партії словенська делегація виступила за створення рівноправних самостійних республіканських організацій, а потім зовсім покинула з'їзд, підтримана хорватами. Втративши керівний апарат, СКЮ розпався на республіканські й крайові парторганізації, а влітку того ж року оголосив про саморозпуск.

В результаті розвитку згаданих подій постало питання про подальшу долю югославської федерації. Як не дивно, це ще більше ускладнило ситуацію, оскільки серед союзних республік не було єдності щодо свого майбутнього у складі СФРЮ. Словенія, що постійно нарікала на обтяжливість «утримання за свій рахунок» усіх югославів, дедалі сильніше тяжіла до Німеччини та Австрії. В кінці 80-х років в деяких словенських засобах масової інформації з'явився популярний лозунг «словенської Швейцарії в межах об'єднаної Центральної Європи», що складало альтернативу життю республіки в межах Югославії, яку роздирали національні та багато інших проблем [22, с.79]. Отримавши схвалення широких мас, ця ідея набирала потужних обертів, підштовхнувши словенських лідерів взяти курс на відокремлення. Що ж стосувалося СФРЮ, то її словенці пропонували ліквідувати й створити союз самостійних та суверенних балканських держав. Абсолютно солідарними зі Словенією виявилися хорвати, які також прагнули незалежності. Македонія та Боснія і Герцеговина (БіГ), у свою чергу, виступили за конфедерацію. Й тільки Сербія, підтримана чорногорцями, відстоювала збереження існуючої федерації. При чому, серби, які представляли в той час югославське керівництво загалом, навіть не сумнівалися у перемозі своєї позиції, оскільки у 1990 – першій половині 1991 року не було жодної держави чи міжнародної організації, включаючи НАТО, які б на офіційному рівні підтримали тенденції до дезінтеграції Югославії. Більше того, на засіданні Ради міністрів закордонних справ країн Європейського Союзу (ЄС) у грудні 1990 року була прийнята Декларація про відносини з Югославією, де підкреслювалося, що збереження цілісності СФРЮ є обов'язковою умовою початку переговорів про надання їй статусу асоційованого члена. Ще в березні 1991 року, на думку дванадцяти країн, «об'єднана й демократична Югославія має найбільші шанси на інтеграцію в нову Європу» [5]. Згодом, у червні 1991 року на берлінській конференції ОБСЄ була одногосно прийнята Резолюція про збереження Югославії.

Проте, єдність Західного блоку та міжнародних організацій щодо підтримання цілісності СФРЮ тривала недовго. На початку 1991 року хорватський лідер Ф. Туджман звернувся до президента США Дж. Буша з проханням захистити демократію в Хорватії, Словенії, БіГ від «комуністичного диктату» Сербії та ЮНА. Відповідь Вашингтону була миттєвою: американський конгрес закликав надати допомогу «некомуністичним» югославським республікам. Цей широкий американський жест словенські та хорватські правлячі кола сприйняли як «зелене світло» для наступних, уже радикальніших дій. Як наслідок, 25 червня 1991 року була проголошена незалежність Словенії та Хорватії. Визнавши дане рішення незаконним, уряд СФРЮ ввів на територію республік свої війська, сподіваючись, що світове співтовариство зрозуміє необхідність застосування таких заходів. Однак, реакція атлантистів була, м'яко кажучи, негативною. Спочатку ЄС, підтриманий Сполученими Штатами, вирішив застосувати економічні санкції проти Югославії, а далі спрямував свої судна в Адріатичне море (листопад 1991 року). Наступним кроком стало міжнародне визнання 15 січня 1992 року Словенії та Хорватії.

Отже, Західний клуб розпочав активну діяльність, спрямовану на розчленування югославської федерації. Звідси, виникає запитання: що саме підштовхнуло міжнародну спільноту вдатися до реалізації подібного сценарію на Балканах? Можливо, вирішальним фактором стало те, що югославська криза почалася в момент, коли Європа переживала глибокі зміни. З розпадом СРСР та Східного блоку зникла біполярна система; змінилося становище США; зросла роль об'єднаної Німеччини; в Західній Європі позначилася перевага правих сил; пришвидшилися процеси інтеграції в межах Європейського співтовариства; змінюється й роль ОБСЄ, ООН та НАТО; попередній поділ Європейського континенту на Схід і Захід поступається місцем новому у складі Середньої, Східної та Південно-Східної Європи [22, с.82]. Усе вищезгадане стимулювало головних міжнародних акторів переглянути їх зовнішню політику та переоцінити власні геополітичні інтереси, перш за все у відношенні Балкан. Для ЄС югославська війна стала першою перевіркою його здатності виступати у ролі міжнародного арбітра. США розглядали її як спосіб для утвердження позиції єдиної світової наддержави, якою вони стали після розпаду Радянського Союзу. У об'єднаної Німеччини з'явилася можливість демонстрації знову набутої могутності й звільнення від встановлених для неї дипломатичних та військових обмежень (саме ФРН на чолі з канцлером Г.-Д. Геншером переконала європейських партнерів відмовитися від ідеї інтегрованої Югославії й визнати незалежність Словенії та Хорватії). Для ООН та ОБСЄ це був шанс переконатися у своїй спроможності впоратися з новими загрозами міжнародному миру, безпеці і правам людини. Словом, югославська криза стала своєрідною «лабораторією» з розробки нової системи міжнародних відносин, а також для нового розкладу геополітичних сил

після закінчення «холодної війни».

Поряд з цим, зникли ті геополітичні передумови, на яких будувалася югославська держава. «Розпад радянської імперії й втрата комунізмом своєї ідеологічної легітимності позбавили Югославію ідентичності та геополітичної значимості. Престиж влади цієї невеликої держави на світовій арені був обумовлений становищем посередника, яке забезпечувало наявність престижу незалежно від наявних у неї ресурсів, полегшуючи взаємодію між силовими блоками» [8, с.61]. Коли ж один з цих блоків розпався, СФРЮ втратила роль основної фігури в дотриманні балансу сил між телуро- й таласократією. Однак, як виявилось згодом, це була не єдина причина, яка спонукала Захід позбутися соціалістичної Югославії. Вірніше сказати, для цього існувало одразу декілька підстав. По-перше, Сполучені Штати, для яких розпочалася ера світового домінування, були вкрай незацікавлені в існуванні сильної югославської федерації, що розглядалася як головний потенційний союзник Росії й створювала загрозу відродження могутності Континентального блоку. Крім того, Югославія, володіючи серйозним військовим потенціалом, у будь-який момент могла вийти з-під контролю й, навіть, наважитися кинути виклик самим американцям. По-друге, СФРЮ вважалася останнім оплотом комунізму в Європі, а також лідером реалізації ідеї слов'янської взаємності. Атлантисти, у свою чергу, прагнули нав'язати решті світу власну «ідеальну» демократичну модель суспільно-політичного розвитку, що передбачало усунення всіх інших можливих альтернатив. Підтвердженням цього може служити запис (зроблений у грудні 1990 року одним з югославських політичних лідерів, Б. Йовичем), у якому йшлося про те, що «Америка починає працювати на знищення єдності Югославії, і особливо Сербії, оскільки вона залишається єдиною опорою соціалізму, а тим самим може завадити здійсненню планів західних країн» [4]. По-третє, саме Балкани повинні були стати як приводом для трансформації НАТО з військової організації в «миротворчу», так і місцем поступової дислокації натівських військ в Європі. Останнє також відкривало блискучі можливості для просування на Закавказзя та Близький Схід, де Вашингтон разом з ЄС мав значні геополітичні інтереси.

Таким чином, першочерговим завданням західної політики на Балканах у постбіполярний період став розкол Югославії на міні-держави, якими легко керувати. З цією метою застосовувалася спеціальна методика, відома сьогодні як «вибіркове визнання» міжнародним співтовариством нових країн. Про небезпечність її застосування в Балканському регіоні ще у грудні 1991 року попереджав тодішній Генеральний секретар ООН П. де Куельяр: «Вибіркове визнання республік СФРЮ може сприяти розширенню... конфлікту й поглибленню вибухонебезпечної ситуації» [1, с.482]. Та подібне застереження не зупинило Захід, який затіяв тут складну геополітичну гру, присвоївши собі роль арбітра у югославській війні. Так, одностороннє бажання незалежності трьох республік колишньої Югославії (Словенії, Хорватії, БіГ), а точніше лише окремих етнічних груп в цих республіках, стало достатньою підставою для їх міжнародного визнання та прийняття в ООН (травень 1992 року, Резолюції 753, 754, 755). Перешкодою не стало ні ущемлення деякими статтями словенської й хорватської конституції прав людини, ні внутрішня політика нової хорватської влади по відношенню до сербської меншини, ні «гаряча» війна між етнічними общинами в БіГ. З іншого боку, одностороння вимога хорватських та боснійських сербів про приєднання до Сербії не зустріла такого ж ставлення у міжнародних посередників. Більше того, урядам Словенії, Хорватії та БіГ була надана підтримка для боротьби з сербським сепаратизмом, аж до бомбардування військами НАТО позицій боснійських сербів у вересні 1995 року. Самопроголошене політичне утворення в Хорватії – Республіка Сербська Країна була практично повністю «мирно реінтегрована» під час військової операції хорватської армії та поліції, а гуманітарна катастрофа хорватських й боснійських сербів (Хорватію у 1995 році покинуло від 150 до 300 тисяч сербів, а із Сараєво після переходу міста під юрисдикцію боснійського правління у 1996 році пішло більше 100 тисяч, забравши з собою навіть викопаний з могил прах своїх предків, боячись його осквернення мусульманами), пройшла поза увагою ООН та НАТО [7, с.65]. Таким чином, принцип збереження територіальної цілісності й невтручання в справи суверенної держави виявився порушеним, коли у фокусі уваги світової спільноти знаходилася доля СФРЮ, і знову покладений в основу мирного врегулювання в Хорватії та БіГ.

Водночас Захід поспішив перекласти усю відповідальність за події, що відбувалися на Балканах, на плечі Союзної Республіки Югославія (СРЮ), утвореної у квітні 1992 року Сербією та Чорногорією. У такий спосіб атлантисти намагалися покарати сербів, які всіма можливими засобами прагнули зберегти цілісність югославської федерації, а, отже, заважали реалізації західних планів. Спочатку до СРЮ були застосовані жорсткі санкції (Резолюція 757), обґрунтуванням яких служила її причетність до погіршення ситуації в БіГ. Далі міжнародне співтовариство фактично відмовилося прийняти нову державу в ООН (Резолюція 777). В результаті вона опинилася в міжнародній ізоляції. З приводу останнього, варто зауважити, що такого не сталося б, якби Сербією опікувалася Росія, так само як Хорватію й Словенію підтримувала Німеччина, а

боснійських мусульман – США, Іран та Саудівська Аравія. Однак, правонаступниця Радянського Союзу, «втративши роль однієї з перших скрипок у політичному оркестрі, ... задовольнилась тим, що їй надавали право брати участь у розв'язанні югославського конфлікту» [21, с.150]. Поряд з цим, можна згадати кілька моментів, коли росіяни захищали сербські інтереси. Наприклад, у грудні 1993 року Російська Федерація (РФ) наполягала на послабленні економічних санкцій проти СРЮ, у 1994 та 1995 роках твердо виступила проти повітряних ударів НАТО по боснійським сербам. У другій половині 1995 року російська Дума майже одногосно засудила бомбардування й вимагала відставки міністра закордонних справ А. Козирева за його неефективний захист російських національних інтересів на Балканах. Тоді ж РФ «звинуватила НАТО в «геноциді» стосовно сербів, а російський президент Б. Єльцин попередив, що продовження бомбардування корінним чином позначиться на співробітництві Росії із Заходом...» [26]. Були й інші заяви, рішення, кроки, більшість з яких, однак, або блокувалася Атлантистським блоком, або не знаходила практичної реалізації. Як наслідок, відбулася остаточна дезінтеграція СФРЮ, про існування якої сьогодні нагадують криваві етнічні конфлікти.

Підбиваючи підсумки, варто ще раз підкреслити, що в період «холодної війни» Югославія була одним з ключових чинників, що забезпечував рівновагу геополітичних сил у світі. Така серйозна геополітична ніша допомогла їй не лише досягти паритету у стосунках з головними світовими акторами, але й стати вирішальною військово-політичною силою на Балканах, впливовою країною у вирішенні важливих міжнародних проблем. Та як тільки розпався Радянський Союз і соціалістичний табір, стратегія США на збереження єдиної, сильної, а тим більше соціалістичної Югославії була повністю згорнута, а новий курс щодо неї був зорієнтований на послаблення та розпад федеративної держави. Відтак, СФРЮ, як і її модель соціалізму, виявилася розмінною картою в геополітичній грі тепер уже єдиної наддержави світу.

Отже, прискоривши процес розчленування єдиного югославського простору, Захід встановив тут глобальний контроль. Таласократія святкувала перемогу. Проте, це був скоріше початок, ніж кінець Балканської війни. Останнє, зокрема, стане предметом наших *наступних наукових досліджень*.

Бібліографічні посилання:

1. **Блищенко В. И.** Региональные конфликты и международное право (вторая половина XX – начало XXI века): Учебное пособие. / В. И. Блищенко, М. М. Солнцева. – М. : ОАО «Издательский дом «Городец»», 2005. – 496 с.
2. **Брусиловська О.** СФРЮ: драма без епілога / Ольга Брусиловська // Віче. – 2004. – № 8 (149). – С. 60-62.
3. **Buzan B.** Regions and powers. The structure of international security / Barry Buzan, Ole Waever. – New-York: Cambridge University Press, 2003. – 570 p.
4. **Гуськова Е. Г.** Балканы как отражение геополитической ревизии итогов Второй мировой войны / Елена Георгиевна Гуськова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.guskova.ru/w/yuhis/2005-mar>
5. **Гуськова Е. Г.** Югокризис начал разрастаться с момента его интернационализации / Елена Георгиевна Гуськова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.guskova.ru/w/wars/2006-may>
6. **Изакович З.** Политические и этнорелигиозные аспекты югославского конфликта / Златко Изакович // Социальные исследования. – 1996. – № 5. – С. 71-77.
7. **Клименко З. В.** Югославский кризис и его международные последствия / З. В. Клименко // Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия / Под. ред. проф. М. М. Лебедевой. – М. : Московский общественный научный фонд; ООО «Издательский центр научных и учебных программ». – С. 57-68. – (Серия «Научные доклады», выпуск № 104).
8. **Коллинз Р.** «Балканизация» или «американизация»: геополитическая теория этнических изменений / Рендалл Коллинз // Логос. – 2005. – № 1(46). – С. 19-64. – Режим доступа: <http://www.ruthenia.ru/logos/number/46/02.pdf>
9. **Кудров В. М.** Югославия: прощальный экономический и статистический портрет / Валентин Михайлович Кудров // Общественные науки и современность. – 2002. – № 1. – С. 90-105.
10. Letter From the Assistant Secretary of State for European Affairs (Kohler) to the Ambassador to Yugoslavia (Kennan) October 12, 1961/ Foreign Relations, 1961–1963. Eastern Europe; Cyprus; Greece; Turkey. Vol. XVI. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL:<http://www.state.gov/r/pa/ho/frus/kennedyjfxvi/63673.htm>
11. **Маначинский А. Я.** Броз Тито, Энвер Ходжа, Иосиф Сталин и НАТО в битве за Косово / Александр Яковлевич Маначинский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kosovo.ws/history/manach-tito.htm>
12. **Нартов Н. А.** Геополитика: Учебник для вузов / Н. А. Нартов; под. ред. проф. В. И. Ста-

роверова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юнити-Дана, Единство, 2003. – 439 с.

13. Outlook For Yugoslavia: National intelligence estimate. NIE 15-61, 23 May 1961 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:http://www.dni.gov/nic/PDF_GIF_declass_support/yugoslavia/Pub19_NIE_15-61.pdf

14. Павлов В. С. Югославия в сфере геополитических интересов США в 60-х –70-х гг. XX века / В. С. Павлов, Е. О. Пашинцева // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2010. – № 4 (1). – С. 187-193.

15. Report on Yugoslav-American relations fourteen months after President Richard Nixon's assumption of office. April 13, 1970 / Yugoslav Archives, Fond 507, File. IX, Subject 109-V 1970 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?topic_id=1409&fuseaction=va2.document&identifier=82E5BCBF-B684

16. Resolution 753 (1992) of 18 May 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http://www.un.org/ga/saerch/view_doc.asp?symbol=S/RES/753\(1992\)&http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E](http://www.un.org/ga/saerch/view_doc.asp?symbol=S/RES/753(1992)&http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E)

17. Resolution 754 (1992) of 18 May 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.un.org/ga/saerch/view_doc.asp?symbol=S/RES/754\(1992\) &http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E](http://www.un.org/ga/saerch/view_doc.asp?symbol=S/RES/754(1992)&http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E)

18. Resolution 755 (1992) of 20 May 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http://www.un.org/ga/saerch/view_doc.asp?symbol=S/RES/755\(1992\)&http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E](http://www.un.org/ga/saerch/view_doc.asp?symbol=S/RES/755(1992)&http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E)

19. Resolution 757 (1992) of 30 May 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http://www.un.org/ga/saerch/view_doc.asp?symbol=S/RES/757\(1992\)&http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E](http://www.un.org/ga/saerch/view_doc.asp?symbol=S/RES/757(1992)&http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E)

20. Resolution 777 (1992) of 19 September 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/777\(1992\) \)&http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/777(1992)&http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1992.shtml&lang=E)

21. Рудич Ф. Балканська криза: геополітичний вимір / Фелікс Рудич // Віче. – 2000. – № 10. – С. 145-157.

22. Симич П. Гражданская война в Югославии. Причины и последствия / Предраг Симич // Международная жизнь. – 1993. – № 7. – С. 74-83.

23. Telegram From the Embassy in Yugoslavia to the Department of State Belgrade, September 3, 1961/Department of State, Central Files, 396. 1 – BE/9 – 361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:URL:www.state.gov/r/pa/ho/frus/kennedyjfxvi/63673.htm

24. Telegram From the Embassy in Yugoslavia to the Department of State September 29, 1961/ Department of State, Central Files, 396. 1 – BE/9 – 2961 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:URL:www.state.gov/r/pa/ho/frus/kennedyjfxvi/63673.htm

25. «Face-to-Face, Nixon-Kennedy». Vice President Richard M. Nixon and Senator John F. Kennedy Fourth Joint Television-Radio Broadcast [Електронний ресурс]. – Режим доступу:URL:<http://www.jfklibrary.org/Historical+Resources/Archives/Reference+Desk/Speeches/JFK/JFK+Pre-Pres/>

26. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Самюэль Хантингтон. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.

УДК 327.82 (470)

О. Ю. Кондратенко

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДОКТРИНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ У 1991-1996 рр.

Піднімається питання формування російської зовнішньої політики у перші роки постбіполярного світу. Зокрема акцентується увага на становленні та еволюції зовнішньополітичної доктрини Росії від прозахідної одновекторності до багатовекторних напрямів у бік країн Східної Європи, АТР, країн третього світу тощо.

Ключові слова: Російська Федерація, зовнішня політика, вектори зовнішньої політики, зовнішньополітична доктрина.

Поднимается вопрос формирование российской внешней политики в первые годы постбиполярного мира. В частности акцентируется внимание на становлении та эволюции внешнеполитической доктрины России от прозападной одновекторности к